

МЛАДИ НА СЕЛУ – ИЗАЗОВИ И ПЕРСПЕКТИВЕ¹

Милена Јовановић^{2*}

Ниш



Зборник *Млади на селу: демографска, друштвено-економска, политичка и културна перспектива* садржи прилоге са научног скупа одржаног 21. јуна 2024. године у организацији Департмана за социологију и Центра за социолошка истраживања Филозофског факултета у Нишу. Посвећен је сећању на Сузану Марковић Крстић (1969–2023), професорку овог факултета, која је свој научно-истраживачки рад усмерила ка разумевању демографских и социолошких феномена села и младих. У зборнику се истиче важност истраживања најзначајнијих проблема руралних подручја и друштва у целини, попут депопулације села, одсељавања младих и недостатка образовних и радних прилика за њих на селу.

Аутори саопштења указују на савремене промене у економији, технологији и култури које пружају нове могућности, али и нове изазове за рурална подручја.

Радови у зборнику су распоређени у две целине: први део чине саопштења са скупа о демографским, друштвено-економским, политичким и културним проблемима српског села и младих (15 радова), док је други део посвећен научно-истраживачком раду Сузане Марковић Крстић (четири приказа књига, библиографија, биографија и галерија фотографија).

¹ Лела Милошевић Радуловић, Гордана Стојић (ур.) (2024) *Млади на селу: демографска, друштвено-економска, политичка и културна перспектива*. Ниш: Филозофски факултет, 1–275. <https://doi.org/10.46630/mns.2024>

Приказ је урађен у оквиру програма студентске праксе „Таленти у јавном сектору“ Националне службе за запошљавање под менторством доц. др Гордане Стојић.

^{2*} Аутор за кореспонденцију: m.jovanovic-21357@filfak.ni.ac.rs

Ауторка је студенткиња мастер студија социологије на Филозофском факултету у Нишу.

Рад цитирати као: Јовановић, М. (2025). Млади на селу – изазови и перспективе. *Годишњак за социологију* 21(35), 113–118.

Рад Љубише Митровића анализира демографске промене и регионалне неједнакости у Србији, с акцентом на југоисток земље. Полазећи од статистичких података аутор указује на утицај миграција, депопулације и сенилизације на социјално-економску структуру овог региона. Студија случаја општине Бела Паланка показује да одлазак младих и образованих, уз неповољан географски положај, доводи до демографске деградације и успорава развој неразвијених општина југоисточне Србије.

Драгољуб Ђорђевић у раду разматра појмове омладине, младих на селу и младих сељака, истичући да је омладина социолошка, а не само биолошка категорија. Посебно истиче хетерогеност младих на селу и њихове различите животне изборе и вредности. Аутор формулише типологију омладине у коју укључује категорију младих у расејању, узимајући у обзир утицај миграција. Његов рад представља значајан допринос проучавању положаја младих у селу, пружајући оквир за даље истраживање генерацијских промена и социјалних политика у руралним заједницама. Уочивши бројне изазове, Ђорђевић ипак остаје оптимистичан по питању будућности села.

Употреба фокусгрупног интервјуа у партиципативним истраживањима заснованим на заједници предмет је рада Јасмине Петровић. Ауторка показује како ова метода омогућава дубље разумевање потреба и изазова руралних заједница и пружа истовремено вредне увиде за креирање и унапређење програма подршке. Наглашава се практична примена фокусгрупног интервјуа у процесу развоја и евалуације политика усмерених на одрживи развој села, чиме рад постаје драгоцен ресурс за истраживаче у овој области.

У раду „Промјене у демографској структури црногорског села“ Раде Шаровић и Горан Ђеранић анализирају демографске промене у руралним подручјима Црне Горе од прве половине 20. века до данас и указују на утицај економских криза, миграција и урбанизације на смањење броја и старење сеоског становништва. Посебно истичу разлике између брдских и приморских региона, као и пресудан утицај индустријализације и транзиције. Иако су нека села очувала стабилност захваљујући близини урбаних центара или туризму, неопходно је улагање у инфраструктуру, образовање и локалну привреду ради задржавања младих у руралним подручјима.

Сретен Јелић и Марија Поповић анализирају смањење броја младих у руралним подручјима Србије. Аутори истичу низак наталитет, миграције, старење становништва и економску несигурност као кључне факторе демографске кризе. Посебно се разматра регионална и полна структура младих, с нагласком на југоисточну Србију, где су ови проблеми најизраженији. У закључку се указује на неопходност осмишљавања и примене мера за побољшање положаја младих у селима како би се зауставила депопулација и подстакao развој руралних подручја.

Љубинко Милосављевић истражује узроке и последице нестајања сеоског начина живота, истичући утицај мегалополиса који „усисава“ становништво из села и доводи до демографског пада и угрожавања традиционалне културе. Данашњи урбани живот, усмерен ка индивидуализму и материјализму, суштински

се разликује од старог сеоског модела који је наглашавао породицу, заједницу и морал. Упркос песимистичном наслову („Мегалополис је победио: нема села ни младих на селу“), рад се завршава указивањем на примере избора живота у селу од стране неких популарних личности из културе у нашем друштву; живот на селу могао би постати пожељан „када бисмо константно и веома упорно неговали разумне жеље“ (78).

Предмет рада Анђеле Божић и Михаила Петровића је компаративна анализа демографских тенденција у два типа села у општини Зајечар. Подаци са последња три пописа становништва показују драматичан демографски пад у удаљеним селима што прети да се нека насеља сведу на пукe топониме. Аутори наглашавају потребу за инфраструктурним и економским улагањима како би се спречила даља депопулација и омогућио развој руралних крајева.

Весна Трифуновић анализира економску деградацију села у Србији, указујући на последице индустријализације, урбанизације и неолибералне пољопривредне политике. Село је угрожено депопулацијом, сиромашењем и нестанком малих газдинстава. Док ЕУ подржава одрживи рурални развој, Србија фаворизује велика газдинства и ниске цене хране. Ауторка закључује да је неопходна промена политике у правцу подршке малим пољопривредницима и обнове руралних заједница у складу с европским стандардима. Савремено село се налази на раскршћу и будућност сељаштва зависи од тога да ли ће успети да се адаптира на нове услове и да ли ће се створити одрживи модели који ће обезбедити боље услове живота за његове становнике. На један од њих указује у свом раду Марица Шљукић која се бави могућностима које прехрамбена производња малог обима пружа за привлачење и задржавање младих људи на селу. Развој малих пољопривредних предузећа и производња органских и локалних производа пружају нове пословне могућности и побољшавају економски статус становника. На основу емпиријског истраживања и примера добрих пракси, ауторка закључује да овај вид производње има потенцијал дугорочног везивања младих људи за село, али да истовремено делују и бројни фактори који могу да их демотивишу у том настојању, због чега је неопходна подршка локалних политика и улагања у инфраструктуру.

Три текста у зборнику посвећена су политичким аспектима положаја младих. У раду „Политичка култура младих Србије“ Вјекослав Бутиган анализира ставове младих у Србији према политици и истражује различите факторе који утичу на формирање њихове политичке културе, као што су медији, друштвене мреже и образовање. Млади често показују дистанцу према политици због дуготрајне нестабилности и корупције која је смањила њихово поверење у систем. Аутор наглашава потребу за већим ангажовањем младих, едукацијом и системским мотивисањем за развијање партиципативне политичке културе младих. Бранислав Стевановић критички преиспитује тезу о омладини као покретачкој снази друштвених промена указујући на јаз између идеала младих и стварних политичких и социјалних прилика. Млади имају жељу за променама, али их окружење често обесхрабрује, што доводи до неповерења у институције и политичке изолације. Поређењем студентских протеста из 1968. са савреме-

ним омладинским активизмом, аутор истиче мањи друштвени ангажман младих и већу усредсређеност на каријеру у условима незапослености и социјалне несигурности; употреба нових технологија утиче на то да се често опредељују само за онлајн активизам. Закључује да је потребно пронаћи нове начине за подстицање друштвене одговорности и активизма младих прилагођене новим друштвеним условима и сензибилитету омладине. Однос релевантних политичких фактора према младима предмет је рада „Млади на селу као објекат политике“ Срђана Шљукића који анализира третман младих у руралним подручјима у стратешким документима Србије, Црне Горе и Републике Српске. Иако се у тим документима препознају проблеми младих у руралним срединама и потреба за подршком, често постоји јаз између планираних мера и њихове примене. Млади са села остају маргинализовани јер се у пракси више пажње поклања њиховим вршњацима у урбаним срединама. Националне стратегије не узимају у обзир у довољној мери специфичности руралних подручја, а последица тога је примена мера које нису довољне за развој села и задржавање младих.

Лела Милошевић Радуловић у свом раду разматра допринос Сузана Марковић Крстић истраживању друштвених неједнакости у образовању, посебно школовању сеоске омладине. Након приказа теоријских приступа друштвеним неједнакостима у образовању, ауторка указује на то да постоје бројни узроци и облици ових неједнакости са далекосежним последицама. Истиче да резултати истраживања Сузана Марковић Крстић указују на то да сеоска омладина има исте потребе као и градска, али да се суочава са већим препрекама – економским, културним и институционалним. Такође указују на наглашене регионалне неравномерности, нарочито на неповољну ситуацију у источној Србији, што доводи до одласка младих из руралних крајева. Закључује се да су кључни фактори који утичу на њихове образовне могућности социоекономски и културно-образовни статус породице и регионална припадност и да су због тога потребна ефикаснија решења која ће обезбедити равноправан приступ образовању и смањити друштвене баријере.

У раду „Брак/партнерство и родитељство: Вредности и пракса младих у југоисточној Србији“, Драгана Пешић Јенаћковић истражује утицај друштвених и економских услова на ставове младих према породичном животу. Иако цене породичне вредности, често немају адекватну подршку за њихову реализацију. Због тога је потребно да се политичким и друштвеним мерама омогуће стабилнији услови за планирање породице.

Млади у Србији све више препознају климатске промене као глобални изазов, али је њихова активна укљученост у решавање овог проблема ограничена. Предмет рада Иване Илић Крстић су ставови младих о климатским променама и њихово проеколошко понашање. Резултати емпиријског истраживања обављеног на узорку студената показују да већина разуме озбиљност проблема, да су упознати са узрочницима и последицама климатских промена, као и са еколошким политикама, али да су у мањој мери свесни да својим понашањем могу утицати на климатске промене. Иако подржавају зелене иницијативе

тиве, мали број активно учествује у њима, па је неопходно подизање еколошке свести и подршка младима за појачану улогу у борби против климатских промена.

Други део зборника је посвећен научно-истраживачком раду Сузана Марковић Крстић који обухвата неколико области – демографију, социологију образовања, социологију омладине и социологију села.

Јована Стојановић, Ненад Станојевић, Данијела Здравковић и Марија Голубовић приказали су четири књиге које је објавила Сузана Марковић Крстић. У монографији *Демографске структуре неких балканских земаља* (2008, коаутор Петар Голубовић), анализирани су, на основу статистичких података и емпиријских истраживања, демографске карактеристике и популациона кретања становништва балканских земаља са посебним освртом на Србију. У другој приказаној књизи, *Хуманистичка димензија образовања младих у контексту савремених друштвених промена* (2016, коаутор Лела Милошевић Радуловић) приказана је компаративна анализа односа образовања и друштва у Србији, Македонији и Бугарској. На основу анализе друштвених неједнакости, вредности младих и проблема насиља у школама, ауторке указују на потребу реформе образовања и подстицања културе мира. Монографија *Црнотравско пограничје у социодемографском контексту* (2016) посвећена је Црној Трави, једној од депопулацијом највише погођених општина у Србији. У првом делу анализирани су социодемографске карактеристике црнотравских села, док је други део, заснован на квалитативном теренском истраживању, усредсређен на социолошке аспекте живота у овој општини, пружајући увид у механизме социјалне адаптације (руралног) становништва у условима депопулације и економске маргинализације. У уџбенику *Становништво у социолошком контексту* (2021) Сузана Марковић Крстић испитује могућности интеграције социологије и демографије, наглашавајући значај интердисциплинарног приступа за боље разумевање демографских промена и њиховог утицаја на друштвене и политичке структуре, што је важно за креирање ефикасних јавних политика.

Биографија, библиографија радова (104 библиографске јединице) и галерија фотографија приложене на крају зборника документују плодну академску каријеру Сузана Марковић Крстић.

Зборник радова *Млади на селу: демографска, друштвено-економска, политичка и културна перспектива* представља значајан допринос проучавању положаја младих у руралним срединама Србије. Садржи мултидисциплинарне анализе које обухватају демографске трендове, економске изазове, политичке аспекте и културне промене, пружајући јасну слику стања на селу, потенцијала младих као носилаца развоја и ограничења са којима се суочавају. Читаоци ће добити увиде у факторе који утичу на живот младих, као и препоруке за креирање политика и мера које могу подржати одрживи развој руралних заједница.

За истраживаче који се баве проблемима села и младих зборник је драгоцен извор података о истраживањима Сузана Марковић Крстић. Социолошко-демографске анализе структура становништва и популационих трендова, емпиријска истраживања друштвених неједнакости у образовању у Србији и

вредности младих и теренска истраживања сеоског живота представљају пример преданог систематичног социолошког истраживања друштвено важних, а често маргинализованих проблема.

RECEIVED: 28.07.2025.

ACCEPTED: 30.07.2025.

m.jovanovic-21357@filfak.ni.ac.rs